

AL-ADAB AL-MUFRAD ASARIDA AXLOQIY VA MA'NAVY QARASHLAR

Musurmonova Dilso'z

O'ralova Mohidil

Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali
Aniq va tabiiy fanlar fakulteti Ijtimoiy ish yo'nalishi
3-bosqich 21_16-guruh talabalari.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10183531>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Imom Buxoriy tomonidan tuzilgan “Al-Adab al-Mufrad” nomli islomiy kitob bo‘lib, axloqiy va ma’naviy ta’limotlarga qaratilgan. Ushbu maqola inson xarakterini shakllantirish va ularning ma’naviyatini yuksaltirishda ushbu ta’sirli asardan olinishi mumkin bo‘lgan chuqur tushuncha va yo‘l-yo‘riqlarni o‘rganadi. “Al-Adab al-Mufrad”da yoritilgan halollik, mehribonlik va o‘z-o‘zini aks ettirish kabi turli mavzularni o‘rganish orqali kitobxonlar qanday qilib axloqiy to‘g‘ri va ma’naviy to‘laqonli hayot kechirish haqida qimmatli tushunchalarga ega bo‘lishlari mumkin.

Kalit so‘zlar: hadis, odob, e’tiqod, ishonch, fazilatlari, axloqiy va ma’naviy qarashlar.

MORAL AND SPIRITUAL VIEWS IN THE WORK OF AL-ADAB AL-MUFRAD

Abstract. This article is an Islamic book, “Al-Adab al-Mufrad”, compiled by Imam Bukhari, and focuses on moral and spiritual teachings. This article explores the deep understanding and guidance that can be derived from this influential work in the formation of human character and the uplifting of their spirituality. By exploring various themes such as honesty, kindness, and self-reflection covered in “Al-Adab al-Mufrad”, readers can gain valuable insights into how to live a morally correct and spiritually fulfilling life.

Keywords: Hadith, decency, belief, trust, virtues, moral and spiritual views.

МОРАЛЬНЫЕ И ДУХОВНЫЕ ВЗГЛЯДЫ В ТВОРЧЕСТВЕ АЛЬ-АДАБА АЛЬ-МУФРАДА

Аннотация. Эта статья представляет собой исламскую книгу под названием “Аль-Адаб Аль-Муфрад”, составленную имамом Бухари и посвященную моральным и духовным учениям. В этой статье исследуются глубокие идеи и рекомендации, которые можно извлечь из этой впечатляющей работы по формированию человеческого характера и повышению его духовности. Изучая различные темы, затронутые в “Аль-Адаб Аль-Муфрад”, такие как честность, доброта и саморефлексия, читатели могут получить ценную информацию о том, как вести морально правильную и духовно полноценную жизнь.

Ключевые слова: хадис, этикет, вера, вера, добродетели, моральные и духовные взгляды.

Kirish

To‘liq ismi Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil ibn Ibrohim ibn al-Mug‘iyra al-Jufi al-Buxoriy bo‘lgan Imom al-Buxoriy hadis adabiyoti sohasidagi eng ko‘zga ko‘ringan va hurmatga sazovor allomalardan biridir. U milodiy 810 (hijriy 194) yili hozirgi O‘zbekistonning Buxoro shahrida tug‘ilgan. Imom al-Buxoriy umrini Muhammad payg‘ambar (s.a.v.)ning sahii hadislarini saqlash va jamlashga bag‘ishlagan.

Uning asosiy asari "Sahih al-Buxoriy" kitobi bo'lib, u Qur'ondan keyingi eng sahih va ishonchli hadislar to'plami hisoblanadi. Imom al-Buxoriy nufuzli ulamolar va ishonchli roviylardan hadislar to'plash maqsadida ko'p sayohat qilgan. Uning har bir hadisning sahihligini sinchiklab o'rganishdagi puxta metodologiyasi unga "Imom al-Jomi' as-sahih", ya'ni "Sahih to'plam imomi" unvonini berdi.

Uning metodikasi har bir hadisda o'zining yaxlitligi va xotirasi bilan mashhur bo'lgan roviylarning to'liq, uzilmagan zanjiriga ega bo'lishini ta'minlashdan iborat edi. Shuningdek, u o'z to'plamiga kiritgan hadislarining to'g'ri va ishonchligini ta'minlash maqsadida har bir roviyning xarakteri va ishonchligini tahlil qilishda qat'iy mezonlarni qo'llagan. Imom al-Buxoriy to'plamida islomiy e'tiqod, odob va marosimlarning turli jihatlarini qamrab olgan turli boblarga ajratilgan taxminan 7275 hadis mavjud.

U Muhammad payg'ambardan kelgan sahih rivoyatlarning ishonchli manbasi sifatida olimlar tomonidan keng e'tirof etilgan. Imom al-Buxoriyning hadis ilmi sohasidagi xizmatlari beqiyos. Uning tinimsiz sa'y-harakatlari islom ta'limotini asrab-avaylashda, kelajak avlodlarga sahih bilimlarning mustahkam poydevorini berishda muhim rol o'ynadi. Uning ijodi islom fiqhi, ilohiyot va ma'naviyat rivojiga katta ta'sir ko'rsatdi. Imom al-Buxoriy 870 (hijriy 256) yili 62 yoshida vafot etdi. Uning merosi butun dunyo bo'ylab olimlar va bilim talabalari tomonidan o'rganish va tayanishda davom etayotgan monumental asari orqali yashaydi.

"Al-Adab al-Mufrad" nomli islomiy adabiyot bo'lib, inson xulq-atvori va fe'l-atvorining turli jihatlarini keng yoritadi. Imom Buxoriyning bu abadiy asari ham axloqiy, ham ma'naviy qadriyatlar haqida chuqur tushunchalar berib, insonlarni to'g'ri hayotga yo'naltiradi. "Al-Adab al-Mufrad"da keltirilgan axloqiy va ma'naviy qarashlarni o'rganish orqali o'quvchilar ezgu fazilatlarni qanday tarbiyalash va ilohiy bilan aloqalarini mustahkamlash haqida chuqurroq tushunchaga ega bo'lishlari mumkin.

Kitobda islom nuqtai nazaridan axloqiy va ma'naviy qarashlar haqida qimmatli tushunchalar berib, axloq, odob va yo'l-yo'riqlarga e'tibor qaratilgan. Imom al-Buxoriy "Al-adab al-mufrad" asarida yaxshi xulq va axloqiy xulq-atvor insonning ma'naviy sayohatining uzviy jihatlarini sifatida muhimligini ta'kidlaydi.

Buxoriyning boy ma'naviy merosini chuqur o'rganish va keng targ'ib qilish maqsadida O'zbekiston Respublikasi 1-Prezidenti Islom Karimovning tashabbusi bilan Imom al-Buxoriy xalqaro jamg'armasi tuzildi¹. Jamg'armaning asosiy vazifasi Qur'oni karim va Buxoriyning „al-Jome as-sahih“i tarjimalarining akademik nashrlarini tayyorlash, buyuk islomshunoslar ilmiy merosini tadqiq etish, diniy-falsafiy mavzularda ilmiy anjumanlar o'tkazish va shular yordamida yosh avlodni milliy an'analarimizga sadoqat ruhida tarbiyalashdan iborat.

2000-yildan boshlab mazkur jamg'arma o'zining ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy-adabiy „Imom al-Buxoriy saboqlari“ jurnalini nashr eta boshladi. Jurnal xalqimizni milliy-ma'naviy merosimizdan bahramand etish, milliy, diniy qadriyatlarning sog'lom idrok etilishiga yordam berishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan.

¹ 1998-yil 4-noyabr; raisi Zohidillo Munavvarov

O'zbekistonda Buxoriyning xotirasi munosib tarzda abadiylashtirilgan. Toshkent Islom institutiga Buxoriy nomi berilgan. Buxoriyning hayoti va ijodiga bag'ishlab bir necha tillarda kitob-albom, 2 qismli film (1995), „Hadis ilmining sultoni“ 4 qismli kinoqissa (1998) yaratilgan.

U hayotning barcha jabhalarida halollik, kamtarlik, sabr-toqat, saxovatpeshalik, mehr-oqibat kabi olijanob fazilatlarni tarbiyalash muhimligini ta'kidlaydi. Bu insonning ma'naviyati uning xulq-atvori va boshqalar bilan o'zaro munosabati bilan chambarchas bog'liq degan ishonchni aks ettiradi.

Kitobda taqvo tushunchasi ham ta'kidlangan bo'lib, u Xudoni anglash yoki Allohning amrlariga nisbatan o'z xatti-harakatlarini yodda tutish holatini bildiradi. Imom al-Buxoriy ma'naviy yuksalish va solihlikka erishish uchun taqvoni rivojlantirish zarurligini ta'kidlaydi. U ezgu tamoyillar va ta'limotlarga amal qilishning ahamiyatini ta'kidlaydigan ko'plab hadislar keltirgan.

Hadislardan namunalar:

22-bob². Sevgi nasliydir, degan hadis haqida 43. Abu Bakir ibn Xazm (r.a.) bir sahobiydan rivoyat qildilar. U sahobiy Rasululloh (s.a.v.)ning: "Do'stlik albatta meros bo'lib (nasldan naslga) o'tadi", degan hadislarini rivoyat qilib bersam, senga etarli nasihat qilgan bo'laman", dedilar.

25-bob. Qarindoshlikni uzmaslik haqida 47. Kulayb ibn Manfaa bobosi Kulayb Hanafi (r.a.)dan rivoyat qildi: U kishi Rasulullohdan (s.a.v.): "Yo Rasululloh, men yaxshiligimni kimga qilishim kerak?" - deb so'radilar. Rasululloh (s.a.v.): "Onangga, otangga, opa-singillaringga, aka-ukalaringga va yaqin bo'lgan kishilaringga. Bu ish zaruriy burch va uzilmasligi kerak bo'lgan qarindoshlikdir", dedilar.

Ya'ni kim silai rahmni uzgan va kim uzmaganoligini ochiq bayon qilish uchun Alloh unga til beradi va bu til kimlarningdir foydasiga yo zarariga da'voni isbot qiladi. 1 Hz. Oyisha (r.a.) Rasululloh (s.a.v.) dan keltirgan rivoyatlarida ham shu mazmun bor: bir kiish kekxa yoshli hamrohi bilan Rasululloh (s.a.v.)ning oldilariga keldi. Rasululloh: "Ey, falon! Yoningdagi kim?" - deb so'radilar. "Otam", deb javob berdi.

"U holda undan oldinda yurma! Undan yuqorida o'tirma, uning ismi bilan chaqirma, uni so'kishlariga yo'l quyma!" deb nasihat qildilar. Abu Hurayra (r.a.) shoyadki Rasululloh (s.a.v.)ning shu gaplarini eshitgan bo'lsalar, suhbatdoshlariga yuqorida keltirilgan nasihatini qildilar.

26-bob. Silai rahm qilish haqida 49. Abu Ayyub Ansoriy (r.a.)dan rivoyat qilindi. Rasululloh (s.a.v.)ning safarlaridan birida bir a'robii u zotga kelib: "Meni jannatga yaqin va do'zaxdan uzoq qiladigan amallarni menga aytib bering!" - dedi. Rasululloh (s.a.v.): "Alloh taoloning Uzigagina ibodat qilasan, unga hech narsani ibodatda sherik qilmaysan, Alloh buyurgan namozlarni vaqtida ado qilasan, molingdan zakotni berasan va silai rahm qilasan", dedilar.

Bundan tashqari, "Al-Adab al-Mufrad" shukronalik va qanoatning ahamiyatiga to'xtalib o'tadi. U insonlarni o'zlariga berilgan ne'matlarni qadrlashga undaydi, shukronalikni ma'naviy

² "Al-Adab al-Mufrad" to'liq sharhi bilan: Adil Salohiyning mukammal odob va axloq kodeksi (tarjimon)

rohatlanish vositasi sifatida qaratadi. Kitobda ma'naviy taraqqiyotga to'sqinlik qiladigan hasad, hasad va baxillikdan saqlanish zarurligi ta'kidlangan.

Imom al-Buxoriy ham amalda ixlosning muhimligini ta'kidlaydi. Haqiqiy ma'naviyat, boshqalardan maqtov yoki maqtov izlashdan ko'ra, faqat Alloh roziligi uchun ibodat qilishda ekanligini ta'kidlaydi. Bu ruhiy o'sishning asosiy elementi sifatida sof niyatlarning ahamiyatini kuchaytiradi. Kitobda, shuningdek, ijtimoiy munosabatlarning turli jihatlari yoritib, mustahkam oilaviy rishtalarni saqlash, ota-onaga hurmat va munosabatlarda axloqiy qadriyatlarni saqlash muhimligi ta'kidlangan.

Unda turmush qurish, yetim bolalarga g'amxo'rlik qilish, qo'ni-qo'shnilarga munosabatda bo'lish, boshqalarga nisbatan mehr va rahm-shafqatni rag'batlantirish kabi turli mavzularda yo'l-yo'riqlar berilgan.

“Al-Adab al-Mufrad” islomdagi axloqiy va ma'naviy qarashlarga oid qimmatli fikrlarni taqdim etuvchi muhim asardir. Insonning ma'naviy safarida go'zal xulq, taqvo, shukronalik, ixlos va axloqiy xulq-atvor muhimligini ta'kidlaydi.

Kitob hayotning turli jabhalari bo'yicha yo'l-yo'riqlar berib, ezgu qadriyatlarni singdirish va islom ta'limotlari asosida barkamol jamiyat qurishni maqsad qilgan.

Xulosa

Al-Adab Al-Mufrad axloqiy va ma'naviy yo'l-yo'riq izlayotgan shaxslar uchun muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Halollik, mehribonlik va o'z-o'zini aks ettirish haqidagi ta'limotlari orqali u adolat va rahm-shafqat bilan to'la hayot kechirish uchun yo'l xaritasini taqdim etadi.

Ushbu ta'sirli asarda bayon etilgan tamoyillarga amal qilgan holda kitobxonlar o'z xarakterini tarbiyalashi, ma'naviyatini mustahkamlashi, jamiyatga ijobiy hissa qo'shishi mumkin. Shunday qilib, “Al-Adab al-Mufrad” axloqiy va ma'naviy yuksaklikka intilishda bebaho ilhom manbai bo'lib qolmoqda.

REFERENCES

1. Islomning axloqiy ta'limotlari: Imom al-Buxoriyning "al-Adab al-mufrad"dan bashoratli an'analari tanlangan va Abdul Ali Homidning muqaddimasi bilan tarjima qilingan.
2. Fanlararolik nigo'hida hadis va axloq/Brill/ 13-dekabr 2022-yil
3. "Al-Adab al-Mufrad" to'liq sharhi bilan: Adil Salohiyning mukammal odob va axloq kodeksi (tarjimon)
4. Al-Adab al-Mufrad: Payg'ambarlik axloq va odoblari, Dakwah Corner nashriyoti